

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ Ե. — ՇՐՋԱՆ Ի. 1887 ՏԱՐԻ Ի. ՄԱՅԻՍ 31.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ.

Մարտի. 16. 1—14.

—o—

Յարուժիւն կառնես, այն, յարուժիւն կառնես դու, ով իմ
Հող դառնալու մարմին, քիչ հանգստանալուց յետոյ, անմահ
կեանք կպարգեի քեզ նա, ով որ քեզ ստեղծել է. ալէլուեայ:

Էլի բուսնելու համար ենք զանաւում հողում, երկրիս Տէրը
կգայ, կհաւարի մեզ՝ խուրձերիս, որ մեռնելով, զանուել
էինք՝ բուսնելու, հասունանալու համար, որ հնձուե՛նք:
Ալէլուեայ:

Կլոպշտոկ.

Խաչուած Քրիստոսի յարուժիւն առնելն ու դարձեալ երե-
ւելն՝ մասամբ այնպիսի մի տօն է, որ կատարում ենք երկրիս
վերայ՝ իբրեւ ուրախալից յիշատակ մեր իսկ անմահութեան:

Նորա յարութիւն առնելն իւր գերեզմանից՝ յիշեցնում է մեզ այն մեծ՝ այլեայլ փոփոխութիւններն, որ պէտք է լինին մեր հոգւոյ կողմանէ ևս: Հող դառնալու գոյութիւն չէ մեր հոգին, ու չէ կարող հող դառնալ: Մեր հոգին միշտ գործում է ու չէ դադարում գործելուց, ինչպէս որ աշխարհքիս մէջ եղած, ամենակարող Արարչից ստեղծուած բոլոր ուժերը, նոյնպէս էլ կմնայ մշտական և անդադար գործունէութեան մէջ: Յիսուս Քրիստոս մեր փրկիչն, որ մեզ օրինակ է իւր կեանքովն, որ մեզ օրինակ է իւր մահովն, օրինակ է նոյնպէս այն բանին, որին մենք ակնկալութիւն ունինք մեր մահից յետոյ:

Մարդկութեան վերաբերեալ երեք մեծ ու շատ սուրբ բան կայ, որոնց մօտ՝ ամեն ուրիշ բան շատ փոքր նշանակութիւն ունի, — երեք գաղափար կայ, որոնց միայն մարդուս բանական հոգին, բարձրանալով, կարող է հասնել. և ոչ թէ մի ուրիշ՝ մեզ յայտնի արարած, որ Աստուած ստեղծել է. — երեք համոզմունք կայ, որ ամենայն հոգիների համար սրբութիւն է, և եթէ չունենար մարդս այդ երեք սրբութիւնն, էլ մարդ չէր լինիլ. այս երեք մեծ ու շատ սուրբ բաներն են՝ այն մտածմունքը թէ՛ ամեն բանի մէջ կայ իշխող ու կառավարող Աստուծոյ, ձգտումն Աստուծոյ մօտենալու՝ Կոհուրէլ-Բի-նով և յասիսեմական կեանքի յոյսը:

Ով որ այս երեք սրբութիւնն իւր սրտում հաւատարմութեամբ պահում է, այն մարդն է, որ գնում է Քրիստոսի ճանապարհովը. նա է, որ փրկութեան ճանապարհումն է, նորա սրտիցն է, որ երբեք չի դուրս գալ, չի հեռանալ Աստուծոյ այն խաղաղութիւնն, որ աւելի բարձր երջանկութեան նախաճաշակն է:

Եթէ որ մեր հոգւոյ անմահութեան և Աստուծոյ անհուն բարձրութեան վերայ մեր ունեցած մտածմունքն ամեն ժամանակ մեր մէջ բաւական կենդանի պահուէր, աւելի քիչ կտեսնէինք թեթեամտութեան, ունայնասիրութեան և ատելութեան գործեր, մեռնելուցն էլ քիչ երկիւղ կունենայինք:

Սորա համար ուզում եմ այսօր խորամուխ լինել այն փառաւոր մտածման մէջ թէ՛ կայ Աստուած՝ ու ես նորա ձեռքի գործն եմ ու յաւիտեան անապական ու անեղծանելի՛ եմ: Ուզում եմ մտածել իմ ունեցած աւելի լաւ, աւելի վսեմ

նշանակութեան ու կոչման վերայ, իմ աւելի բարձր կեանքիս վերայ՝ ու զօրանալ, ուրախանալով ու մխիթարուելով այն յուսովն, որ Աստուած ինքն դրել է ոչ միայն քրիստոնէի սրտի մէջ, այլեւ յայտնել է աշխարհիս երեսին բնակող ամեն մարդոց, իւրեանց իսկ մօքի վկայութիւնովն:

Ես ծնած եմ՝ ոչ թէ անհետ կորչելու, այլ մշտատեւ ու անմահ լինելով համար: Այդ աւետիքը մեզ տուել է Քրիստոս, Կգայ օրն, որ ես այլ եւս այս աշխարհիս չեմ պատկանիլ, այլ մի ուրիշ աշխարհի բնակիչ կ'լինիմ, ուր որ կսկսեմ ապրել երջանիկ կեանքի մի աւելի բարձր, կամ ստոր աստիճանի՝ կամ վիճակի մէջ, նայելով թէ՛ արդէն երկրաւոր կեանքումս իմ հոգիս ինչպէս է նախապատրաստուել հանդերձեալ կեանքի համար:

Ես կոչուած եմ մշտատեւ յաւիտեանական եւ անմահ կեանքի համար: Այս մարմինն, որ այժմ ունիմ եւ որով ապրում եմ, երկրիս հողից է առնուած ու էլի հող պէտք է դառնայ. բայց անապականն ու անեղծանելին՝ անեղծ է, անապակա՞ն է, ասում է ինձ Սուրբ Գիրքն: Իմ հոգիս ուրիշ՝ նոր հանգամանաց մէջ կ'մտնի ու մի աւելի ազնիւ հագուստով ծածկուածի նման՝ աւելի ազնիւ վայելքի մասնակից կ'լինի:— Ի զո՛ւր աշխատած կ'լինինք խելք հասցնելու, թէ որպիսիք արդեօք կարող էին լինել այն հրաշալի այլափոխութիւններն, Անմտութիւն է ուղենալն իմանալ թէ՛ ինչ վիճակի մէջ կ'լինի մարդուս հոգին՝ նորա մեռնելուց յետոյ: Այդ կնշանակէր մեր մարդկային տկար ու սահմանաւոր խելքովն ուղենալ թափանցել, հասկանալ աստուածային անսահման ու ամենակարող զօրութեան գաղտնիքն, ու մեր մարդկային անզօր տեսութիւնովը խորամուխ լինել աստուածային անհուն իմաստութեան խորքը: Ի՞նչպէս պէտք է մեզ հասկանալի լինէր այն, ինչի համար որ այս երկրիս վերայ չունինք համեմատութիւն անելու ամենայն նմանութիւններն, եւ ինչի համար որ ոչ մի լեզուում չկան այն բառերը, որով կարողանայինք բացատրել մեզ՝ մեր հասկանալ ուղեցածն: Պօղոս առաքեալն անգամ պախարակում է իրանց խելքից դուրս բանը հասկանալու ետեւից ընկնողների անտեղի հետաքրքրութիւնն, անպտուղ ջանքն ու աշխատութիւնը. թէ ինչ կ'լինինք մեր մահից յետոյ, այդ մասին ունի նա այս խոնար-

Հասիրտ խոստովանութիւնը միայն « հաւատով եւ փրկութեամբ, ոչ թէ
կարծիքով (երեւոյթով) » :

Բաւական է, որ քրիստոնեան՝ մեր սրտին անդորրութիւն
պարգևող այն համոզմունքն ունի թէ՛ մեզ սպասում է յաւի-
տենական կեանք, որ մեզ համար սահմանուած է աշխարհիս
սկզբից: « Այն ժամանակ Աստուած մեր աչքերից ամենայն ար-
տասութեամբ կտրի, ու մահն այլ ևս չի լինիլ. չեն լինիլ ոչ վիշտ,
ոչ կական և ոչ ցաւ. ինչու որ առաջինն անց է կացել » :

Աշխարհիս Փրկիչն Յիսուս՝ իւր մահուանից մի քանի րոպե
առաջ՝ իւր հետ խաչուած աւազակների մէկին տուեց յաւի-
տենական կեանքի քաղցր մխիթարութիւնը. նա ասաց նորան՝
շունչը կտրուելով՝ « այսօր ինչ հետ քրախոսեմք ի վնէս » :

Բայց մարդկային հոգւոյ յաւիտենական և անանցանելի
բնութիւն լինելու մասին յայտնել է Աստուած ամեն մահկա-
նացու մարդոց: Երկրագնդիս վերայ ապրող ամեն ազգերը հա-
ւատում են իրանց հոգւոյ տեղողութեանը, յարակայութեանը.
թէ և մի ազգ միւսից ընդունած չլինի այս երջանկացուցիչ
ուսումն. ինչու որ Աստուած մարդկային բանականութիւնն
ու նորա օրէնքներն այնպէս է կարգել, որ հասկացողութիւնն
աւելանալ սկսում է թէ չէ, ինքն իրան հարկադրւում է մտա-
ծել ու յիշել, որ անվերջ ապագայ ունի:

Սորա համար ամեն կրօններն աւելում են այս մխիթարու-
թիւնն. և մինչև անգամ կռապաշտները լաց չեն լինում ի-
րանց մեռելների սիրելի դիակների վերայ, առանց իրանց թաց
աչքերը դարձնելու միւս կողմը դէպի հանդերձեալ կեանքը
գերեզման մտնելուց յետոյ:—Այս ընդհանուր և միահաւան
համաձայնութիւնն, այս ընդհանուր հաւատն՝ Աստուծոյ յայնն է:

Նւ ինչպէս կարող էլ էինք յաւիտենական ապականութեան
մեզ վերայ սարսափ բերող մտածմունքի մէջ ընկնել, քանի որ
կենդանի ու անկենդան բնութիւնը, քանի որ Աստուծոյ հա-
մատարած արարածները հակառակն են ցոյց տալիս: Ինչ որ մի
անգամ ամբողջ աշխարհումս կայ, նորա միջից էլ չի կարող
կորչիլ: Փոշու ամենամանրիկ կտորն, որ դու ոտովդ կոխում
ես ու վրան ման գալիս, մի ժամանակ մի ժայռի կտոր էր:
Ժայռն էլ չկայ, բայց իւր մասերը դեռ ամեն տեղ կան:—Խելքդ
ի՞նչ է ասում, երբ որ մտածում ես թէ՛ եթէ որ ամենաման-

բիկ քանն մշտական տեղութիւն ունի, թէ և ժամանակների
ընթացքում հազար անգամ էլ փոխի իւր կապակցութիւնն
ու հանգամանքներն, մի՞թէ առնաւորդ՝ ու առնաւորդ քանն, որ
մենք ճանաչում ենք այս ստեղծուած բոլոր աշխարհիս մէջ,
մի՞թէ մարդկային հոգին միայն բացառութիւն պիտի կազմէր:
— Քանի որ փոշու շամանդաղն, այնքան ժամանակ տիեզեր-
քումն պէտք է մնայ, որքան ժամանակ որ տիեզերքս կայ,
մի՞թէ մարդուս հոգին, որ միայն կարող է մտածել Աստուծոյ, և
անմահութեան վերայ, միայն մի կարճ ժամանակուայ համար աշ-
խարհիս վերայ պիտի լինի:

Ստեղծուած արարածների սահմանի մէջ մենք զանազանում
ենք ձեռքով, անկենդան ձեռքով և որոշ գաղտնի ուժեր, որ այս ան-
կազմ ու անյարգար նիւթերը կապակցում են ու հոգեւորում:
Այն ծաղիկներն, որ քո պարտէզդ քեզ համար բուսցնում է,
հոգիցն են յառաջ գալիս ջուրը, օդը, հողը, լոյսը սնունդ են
տալի բոյսին, բայց ամեն մի փոշու շամանդաղից, կամ լուսի
ճառագայթից բոյս չէ գոյանում: Մի գաղտնի ոյժ կայ, որով
խոտի մանրիկ թերթիկներից ու կաղնիից՝ նոյնպէս խոտի փոք-
րիկ թերթիկ՝ կամ կաղնի կարող է յառաջ գալ, և ոչ թէ ուրիշ
բան: Այս ծածուկ զօրութիւնը, կամ գաղտնի ոյժն, որ պիտի
համարենք բոյսի իրրւ հոգին, գիտէ բոյսի համար ամենայարմար
սննդարար մասերն իրան քաշել: Այս անտեսանելի, անբացա-
տրելի հակամիտութիւնիցն է, որ ծաղիկը ծաղիկ է դարձել:

Այժմ ի՞նչպէս ես կարծում դու, արդեօք անկենդան
նիւթն է, որ իւր կապակցելովն, այսպիսի գաղտնածածուկ
զօրութիւն է յառաջ բերում, թէ գաղտնի ուժերի թագա-
ւորութիւնն է, որ անկենդան նիւթի մէջ գործում է ու նո-
րան հաղորդում է տեսակ տեսակ կերպեր—կեանք, շարժումն
ու սնունդ: — Եթէ ինքն իրան անկենդան նիւթն տիեզերքիցս
ոչնչանալ չէ կարող, կարծում ես դու, որ ուժերի աւելի-
ու աւելի լաւ մասը՝ կկորչի: — Երբ որ բոյսն իւր ուժից ընկ-
նում է, թառամում է ու էլի հող է դառնում, մի՞թէ նորա
մէջ առաջ եղած գործողութիւնն էլ ոչնչացաւ: Դու այդ չես
նկատում. նա շարունակում է գործել ուրիշ հանգամա-
նաց մէջ:

Այսպէս էլ մարդ կային հոգին, մի աւելի բարձր, մի անուղղակի

սքանչելի ոյժ է՝ որոյ հետ մեր ճանաչած ուժերից ոչ մէկը համեմատուել չեն կարող։ Արդարեւ, զի այնքան անմիտ կլինի, որ մտքիցն անցկացնի թէ՛ այս մեր՝ հողից բաղադրուած մարմինն է մեր հոգին նոր յառաջ բերել, ու երբոր դիակը կրկին մի օր հող կդառնայ, հոգին էլ հետը կոչնչանայ։ Մի՞թէ հոգին չէ՛, որ նորան խնամք է տանում, կերակրում, անբաղդութիւնից պահպանում, նորան շարժում, նորան ըստ կամի գործ ածում իբրեւ իւր գործիքն։

Արդարեւ, միայն այն մահկանացու մարդը կարող է կասկած ունենալ մեր անմահութեան մասին՝ որ իւր կեանքովն արժանի չէ անմահ լինելու, կամ պատճառ ունի անմահութեան լախէնաւ։ Ի զո՛ւր են ուզում իրանք իրանց խաբել. ի զո՛ւր են ուզում իրանց բանականութեան սպանիչները լինել։ Բարձր ձայնով ասում է իրանց մէջ իրանց խելքը՝ քո հոգիդ կարող չէ անհետանալ. նա կշարունակի իւր կեանքն և իւր դատաւճիռը կընդունի։ Ո՛վ յանցաւոր մարդ, Աստուած կայ, և ինչպէս որ «իբրապէս» կայ Աստուած, նոյնպէս և դու անմահ ես, ու քո գործերդ ետեւիցդ գալիս են դէպի յաւիտենական կեանքը։

Մարդկային հոգին, աստուածային լուսոյ անեզր ովկիանոսից դուրս եկած այս կայծն ու երկնքի վեհ դուստրն, որ իշխում է բոյսերի, քարերի և կենդանիների վերայ, որ բարձրանում է դէպի երկինք, հաշիւում է աշխարհների ընթացքն և իւր աստուածային ծագման մէջ եւրօրէն յայտնութիւններն իրան գիտակից է. այս հոգին, որոյ մտքերը սարերի ու ծովերի վրայիցն են թռչում, գնում և Ամենազօրի աթոռին մօտենում, ինչն իւր համար եղող մի բան է ամեն տեղ։ Նա իւր անձի անթերի ճանաչողութեամբն ինքն իւր համար միայն կայ ինքնագլուխ, և ոչ թէ իբր ուրիշ մի արարածի համար։ Նա մի փոքրիկ աշխարհ է կազմում ինքն իւր համար, նա միայն իւր զգայարանաց միջնորդութեամբը կապակցած է միւս արարածոց հետ։ Շատ բան փոխվում է նորա շուրջը. միայն ինքն մնում է իւր համար. դիտում է ամեն բան և այդով զարգացնում է իւր ոյժն։ Եթէ մարդկային հոգին ինչն իւր համար ստեղծուած չլինէր, եթէ նորա գոյութեան նպատակը չլինէր աշխարհումս «-ընչ բաների ծառայելու, իւր արժէքը կկորցնէր, հէնց որ անհեփանային աշխարհիցս այն «-ընչ բաներն, որոյ մասն է ինքն։ Հողւոյ գոյու-

Թիւնը մարմնոյ համար չէ, և իբրեւ նորա գործիք ստեղծուած չէ, այլ մարմինն է ստեղծուած իբրեւ հոգւոյ գործիք որ նորան պիտի ծառայի աւելի բարձր նպատակների համար:

Հոգւոյ անկախութեան՝ կամ ինքնիշխանութեան դիտելու արժանի այս զգացումն, այս հաստատ համոզումն թէ՛ նա կայ ինքն իւր գլխուն, իւր անանցանելի և անձն չիփշուածային երաշխաւորութիւնն է: Այսպէս ևս ամենալսեմ հոգին, Աստուածութիւնն, որ մեզ ստեղծել է, ամբողջի մասը չէ, ուրիշ մի բանի մասը չէ. նա ինքն իւր համար նպատակ է — նա յաւիտեանս է: Ով որ կարող լինէր իւր հոգւոյ անմահութեան մասին կասկած ունենալ, նա կասկածած կլինէր, ով Աստուած, Քո մասին՝ թէ Դու կաս:

Եթէ մարդկային հոգին ծնած լինէր այս երկրաւոր կեանքի վաղանցիկ օրերի համար, էլ հարկաւոր չէին լինիլ այն ամենայն՝ կարգից դուրս գերազանցութիւններն, որ Աստուած նորան պարգեւել է: Եթէ նա՝ ուրիշ կենդանեաց նման՝ ստացած լինէր միայն բնական գրգիռներ ու հակամիտութիւններ, իւր բոլոր անելու գործն էլ կլինէր նոյնպէս ոչ թէ ուրիշ մի բան, այլ միայն կկարողանար հոգալ իւր սնունդի և իրան պահպանելու մասին:

Այդպէս որ լինէր, էլ ի՞նչ օգուտ պիտի ունենային մեզ համար մեր հոգւոյ փառաւոր ընդունակութիւններն: Ինչո՞ւ համար ենք մենք ստիպուած, հանգամանաց մի զարմանալի կապակցութեամբ, կատարելագործելու այս մեր ընդունակութիւններն: Ինչո՞ւ համար աստուածածանօթութիւն պէտք է ունենայինք, երբ որ այդ Աստուածն, որոյ աթոռոյ առաջը մեր հոգին երկրպագութիւն է անում, մեր յաւիտենական Հայրը չլինէր: Ինչո՞ւ համար է Աստուած դրել մեր սրտի մէջ այն անանցանելի ցանկութիւնն, որ ուզում ենք ապրել, և ուզում ենք, որ մեր կեանքը տեղական լինի, եթէ որ ամենաողորմած մեր երկնաւոր Տէրն այդ մեր ցանկութեանը չպիտի հասցնէր մեզ: Մի՞թէ մենք ամենաչնչին կենդանուց էլ աւելի թշուառ չէինք լինիլ՝ մեր ունեցած բարձր տեղեկութիւններովը, գիտութիւններովն ու յատկութիւններով, եթէ որ հոգւոյ անմահութիւնը մի պատրանք, մի խաբէութիւն լինէր: Կենդանին՝ մահը չէ իմանում, ի՞նչ է, նա անհոգ կերպով

ապրում է եկող ժամու համար: Ինչո՞ւ ամենիմաստն Աստուած մարդուն տուել է այն ձիրքն, այն միտքն, որ նա կարող է աչքը ապագայի վերայ քցել, ապագայի վերայ մտածել: — Աստուածոտ մարդ, միթէ կկարողանաս Աստուած հայհոյել ու ասել թէ՛ ապագայի վերայ հասկացողութիւն ունենալու կարողութիւն նորա համար է մեզ տուել, որ աւելի՛ թշուառ լինենք: — Եթէ որ այդպէս լինէր, պէտք էր ասէինք թէ՛ ուրեմն Աստուած իւր իմաստութիւնը փառաւոր կերպով յայտնել է քարերի, կենդանիների, ու բոյսերի վերայ, ու մարդուն եկած ժամանակ, իւր իմաստութիւնն աննպատակ կորել է: Կենդանիքն իրանց ստոր ուժերով հասել են այնպիսի մի գոհացուցիչ վիճակի, որպիսին կարող էին ունենալ իրանց բնութեանը համեմատ. բայց մարդն՝ իւր շատ աւելի բարձր կարողութիւններով՝ կատարելութեան հաղարեորդ մասին էլ չէ հասնում, կատարելութեան եմ ասում, որին հասնելու համար մենք ընդունակութիւն ու յարմարութիւն ունինք: — Այս իսկ պատճառաւ այս կեանքովս, որ ունինք այս աշխարհումս, մենք գեռ չենք հասնում մեր կոչմանն, որ անկատար է մնում: Մենք մեր մէջն ունինք անսահման կատարելութեան հասնելու սերմն. ուրեմն և սահման չունենալը մեր կատարելութեան՝ է մեր ստեղծման լրացնող մասն, կամ յաւելուածը. եթէ մենք մեր մտքիցն անցկացնէինք՝ թէ այս աշխարհս մի խառնակ քաօս է, գերագոյն իմաստութիւնն ինքն իրան հակասումէ. — այսպիսի մի քան մտքից անցկացնելը խելագարութիւն կլինէր:

Իսկ հաւատումես, որ Աստուած կայ. բայց եթէ ուզանայիր, ով յանդուգն մարդ, առողջ դատողութիւնդ կորցրած ժամանակդ, յիմարանալով, ուրանալ նորան, Արոյ ձեռքի գործն է հրաշալի կերպով կարգաւորուած բոլոր այս աշխարհս, այն ժամանակն էլ չէիր կարող, որովհետեւ ամեն մի աստղ, ամեն մի ծղօտ, քո ներքին դատաւորդ, քո կեանքիդ մէջ բոլոր տեսաներդ ու քո և ուրիշների գլխին եկածները և լայնատարած աշխարհիս ազգերը՝ հազար ու մէկ լեզուով՝ բարձր ձայնով քեզ կասէին թէ՛ մի ուրանար, որ Աստուած կայ. Նա կայ, կայ:

Եւ եթէ Աստուած կայ, և եթէ Նա ամենակատարեալ, ամենասուրբ էակն է, ի՞նչպէս սիրտ կանես մտքիցդ անցկացնել, որ նա արդարադատ չէ: Իսկ այն թշուառ մարդն, որ չէ հա-

ւատում թէ՛ մեր հոգին մշտակաց է, որ չէ հաւատում, թէ հատուցումն կայ, որ ամեն մարդ իւր գործին համեմատ պիտի ստանայ նորանից, որ աստղերից վերեւումն է բնակւում, — այնպիսի մոլորութեամբ, ինքն իրան կորցրած մարդն մի անկատար Աստուած է ընդունում. այնպիսի մարդը կարծումէ ու հաւատում, որ մարդուս սաստիկ զգայուն սրտի մէջ աւելի բարձր արդարասիրութիւն, արդարադատութիւն կայ, քան թէ ամենասուրբ Աստուծոյ մօտ:

Բայց Աստուծոյ արդարութեան ու ճշմարտութեան հակառակ քան կլինէր, որ առաքինի մարդիկը, բարեպաշտ քրիստոնեաներն, որ առաքինութեան համար, և առանց իրանց կողմից մի մեղք ունենալու՝ աշխարհիս մէջ ամենագոթուար ձախորդութիւններ, անբաղդութիւններ քաշէին, ու իրանց քաշած թշուառութեանց փոխարէն աւելի բարձր երջանկութիւն չստանային. կամ թէ չարագործները, մարդկային ազգի բռնակալներն իրանց օրերը փառաւոր և ուրախ կերպով անցկացնէին և անպատիժ՝ իրանց նման մարդոցը, ընտանիք ու ամբողջ ազգեր կարողանային անպատիժ հալածել, ամեն կերպ նեղութիւններ տալով նորանց ու այրելով: — Եթէ որ աշխարհիս մէջ չարագործներին դատող ու առաքինի մարդոց էլ վարձատրող չլինէր, էլ ո՞վ սիրտ կանէր աշխարհումս առաքինութիւնը սիրել, առաքինութեան համար մինչև անգամ իւր կեանքն զոհելու պատրաստ լինել:

Թէև ասում են թէ՛ առաքինութիւնն ինքն մարդուս համար վարձատրութիւն է, — բայց աւանդ միշտ այդպէս չէ: Պատահել է շատ, որ այս՝ այն մարդն, ազնիւ զգացմունքով լցուած, զոհել է կեանքի ամենայն ուրախութիւններն ու մեռել է ցաւերի, նեղութիւնների ու տանջանքների մէջ, հաւատարիմ մնալով Աստուծոյ օրէնքներին: Այս աշխարհիս մէջ այնչափ քիչ է պատահում, որ առաքինութիւնը մարդուս վարձատրի, ինչպէս որ միշտ չէ պատահում, որ մարդուս մոլութիւնն ինքըն այս աշխարհիս վերայ նորան պատժի: Բայց ինչպէս որ նեղութիւններ, ցաւեր քաշող քրիստոնէին, այնպէս էլ մեղքերի մէջ թաղուած մարդոց սիրտն վկայումէ, և այդ երկու տեսակ մարդիկն էլ զգում են, թէ փրկում-ը կայ նա, որ Գաբուէ — փոխարէնը հապաւնում է:

Այն, վերեւումը, աստղերից բարձրում կայ միշտ Հաստույա-
նողն: Ել աւելի լաց մի լինիր, մի վհատիր, եւ դու ալ մեղ հո-
գի, որ անտէր, անպաշտպան ես մնացել, ոչ ոք երեսիդ մտիկ
չի տալիս, ոչ ոք չի մեղքանում քեզ, ոչ ոքի սիրտը չէ ցաւում
քո վրայ՝ ու հալածանք ես կրում ի զօւր տեղն՝ անխիղճ, ան-
գութ, չար հոգի ունեցող մարդուց: Յաղթանակիդ օրը կգայ:
Տօր քաջ սրտով քո խաչդ, ինչպէս որ Քրիստոս տարաւ՝ մինչեւ
գերեզման մտնելը: Դու էլ յաւիտեան կապրես Նորա նման,
ու յաւիտենական կեանք կժառանգես:

Մենք անձա՛հ ենք: Յաւիտենական որս չենք մահուան: Այ որք
մնացած երեխայք, ինչո՞ւ էք անմխիթար լաց լինում ձեր հօր,
ձեր մօր գերեզմանի վերայ: Ով հայր, այ մայր, ինչո՞ւ ես այդ-
քան տխրում, ցաւում, քո մեռած երեխայիդ կորցնելուդ
վերայ: Նա քեզանից առաջ ընկաւ ու գնաց լաւագոյն աշխարհ-
ները: Բայց դու անմահ ես, նորան էլի կգտնես: Նա քեզ հա-
մար կորած չէ: Աստուած այսպէս էր կամեցել: Այս վիճակն
յաւիտենական նախասահմանութիւն էր աշխարհիս նախագծի
մէջ: Աստուած քեզ էլ կկանչի: Դու կենդանեաց աշխարհու-
մբն երջանկութեան մէջ կլինիս, մինչդեռ ուրիշներն այս աշ-
խարհումս քո ետեւիցդ գեռ դառն արտասուք թափում կլինին:

Մենք անձա՛հ ենք: Մեղաւոր մարդ, ինչո՞ւ է երեսիդ գոյնը
թռչում: Իմացիր, որ անմահ է թշուառի հոգին էլ, որին որ
դու հալածումէիր քո ատելութիւնովդ, քո չար լեզուովդ,
անմահ է աղքատն էլ, որին դու քո քարասրտութիւնովդ օգ-
նել չէիր ուղում ու գլխիցդ հեռացնում էիր, ինչ է որ դու
փափուկ կեանք անց կացնես, վայելչութիւններ քաշելով, ան-
մահ է այն հոգին էլ, որին որ դու գլխից հանեցիր, խաբեցիր
ու կեանքը սեւացրիր, անմահ է նա էլ, որին որ դու, անբարտա-
ւան մարդ, մի որդնի նման սաքիդ տակը ճխւում էիր:

Մենք անձա՛հ ենք: Դու էլ, ով ճշմարիտ աշակերտ Քրիստոսի,
իմացիր, որ նորանք էլ են հոգւով անմահ, որոնց որ դու բարիք
արիր: Նորանք քեզ համար վկայութիւն կտան Աստուծոյ ա-
ռաջ: Այն արտասուքն, որ դու սրբեցիր նեղութիւններ քա-
ջողների աչքից, քեզ համար երջանկութեան պատճառ կդառ-
նան: Այն երեխաները, որոնց որ դու բարեպաշտ հոգւով կըր-
թելով, մեծացրիր յաւիտենական կեանքի համար, նորանք քո

ձեռքիցդ երբեք չեն խլուիլ: Նորանք քեզ ամենից մօտիկ ազգական հոգիներն են այս ու այն աշխարհումը:

Մէնք անձա՞ն էնք: Ո՛վ Աստուած, ո՛վ իմ Աստուած, որ անչափ ողորմած ես, իմաստուն եւ արդարադատ, այս իմ ունեցած յոյսիս մէջն է իմ երկրաւոր կեանքիս բոլոր քաղցրութիւնը: Քո ստեղծած աշխարհիդ մէջ մահ չկայ, այլ կեանք միայն, եւ ինչ որ մենք մահ ենք ասում, մի այլափոխութիւն է միայն: Քո ստեղծած բոլոր աշխարհը կեանք է. Պու ինքդ կեանք ես ու կենդանութիւն. ի՞նչպէս կարելի է, որ ես Քո մէջդ բնակուեմ ու իմ կեանքս դադարի: Պու ինձ նորա համար չես այս աշխարհքիս վերայ ստեղծել ու ինձ կեանք տուել, որ ես մի երազի նման անց կացնեմ կեանքս ու ամեն բան վերջանայ, մի ժամանակ աշխարհիս վերայ ապրած լինիմ, ու յետոյ՝ չեղածների հաշիւում համարուիմ: — Պու ինձ համար յաւիտենական կեանք ես ընտրել: Յարութիւն առած իմ փրկիչը, Յիսուս Քրիստոս, իւր մեզ տուած ուսումովը, մեզ ցոյց է տալիս այն ճանապարհն, որ դէպի յաւիտենական կեանքն է գնում:

Նա իմ հոգուս անմահութիւնովն ինձ ցոյց է տալիս այդ ճանապարհն, որ դէպի Քեզ է գալիս, — որ Քեզ մօտ է բերում. դէպի այն բարձր կատարելութիւններն, որոնց հասնելու Պու ինձ նշանակել ես, եւ որոնց համար պիտի նախապատրաստուիմ երկրաւոր կեանքիս փորձութեան վարժատան մէջ:

Որպիսի անպատմելի ցնծութիւնով է լցվում հոգիս, որպիսի հանգստութիւն, որպիսի անլրդով խաղաղութիւն է բերում սրտիս յաւիտենական կեանք վայելելու մտածմունքս: Կեանքիս մէջ տեսած ցաւեր ու նեղութիւններ, իմ քաջածնեւ օրեր, իմ անցկացրած տխուր ժամեր, ի՞նչ էք որ դուք իմ աչքումս իմ ապագայ երջանիկ կեանքիս առաջն: Այն ստուերն էք, որ շուտ անց է կենում, գնում, ու իմ մէջ մի հետք չէ թողնում. Աստուծոյ այն դրդումներն էք, որ խրատումէք պինդ պահել Քրիստոսի մեզ ցոյց տուած սուրբ ճանապարհներն. իմ երկնաւոր Հօր այն դրդումներն էք, որ յիշեցնում էք ինձ յաւիտենական կեանք ունենալու կոչումն:

Ո՛վ իմ Աստուած, Քեզ պինդ կկաշեմ, Քեզ կյարեմ բոլորովին: Քո կամքովդ ես անմահ եմ, Քո սուրբ Հոգուդ ազդելովը մինչեւ սրտիս խորքը՝ այնպէս կ'ստրկեմ այս անգաւոր աշ-

Թ. Մ. Բ. Գ. Գեղամաշենի *) Գրիգոր եպիսկոպոս Աղափիրեանց .

(6-7-7-8-9-10-11, 12-13-14)

४१.

Եկեղեցական նուիրապետութեան աստիճանները թէպէտ տարբեր հեղինակներէ տարբեր կերպով բաշխուած են, սակայն բոլոր տարբեր բաժանմունք յայդմ միայն համամիտ են որ վարդապետաց բնաւ տեղ չեն շնորհեր եկեղեցական նուիրապետութեան կամ դասակարգութեան մէջ: Վարդապետութեան աստիճանը բնաւ մի եկեղեցւոյ մէջ չունի այն փայլը և պատիւը զոր ստացած է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ, և գուցէ այդ պատճառով աւելի ևս մեր մէջ ստորնացած է նա այդ անունը և աստիճանը կրողներէն: Վարդապետութիւնն ըստ իւր բնութեան քահանայական կարգին ստորնագոյն և գերագոյն աստիճաններէն չէ, այլ միայն արտօնութիւն մի է զոր կատանան եկեղեցականք ի շնորհս եկեղեցական ուսմանց, և ի շնորհս այդ արտօնութեան իշխանութիւն կունենան ուսուցանել յեկեղեցւոյ և արտաքոյ եկեղեցւոյ պաշտօնապէս, հրահանգել և խրատել ժողովուրդը, կրթել և դաստիարակել ուխտի մանկունքը, պաշտպանել եկեղեցին հակառակորդաց և թշնամեաց դէմ, տարածել ուղիղ վարդապետութիւնը բանիւ և գրով:

Վերադադ. Ապրիլ ամսոյ ԱՊԵՐԱԽՏՈՒԹԻՒՆ յօդուածն ևս թարգմա-
նութիւն է գերմաներէնից և ոչ թէ գաղղիարէնից: